

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

of informational ombudsman can essentially contribute to the guaranteeing and protection of informational human rights.

Key words: human rights, informational rights, information, state policy, international cooperation, freedoms, mechanisms of human rights protection.

Бурдюжа Олександр Миколайович
*аспірант кафедри міжнародного та європейського
 права Національного університету «Одеська
 юридична академія»*

МЕХАНІЗМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

На початку ХХІ століття об'єднана Європа, а разом із нею увесь цивілізований світ опинився в кризовій гуманітарній ситуації, пов'язаній з низкою природних та антропогенних катастроф. Пандемія Covid-19, лісові пожежі на півдні Європи 2021р., катастрофічні повені в Німеччині та Центральній Європі, 2024р., агресія РФ проти України призвели до величезної кількості постраждалих та привернули увагу громадськості до зростаючої потреби у більш ефективному та надійному європейському механізмі цивільного захисту. Такий механізм має підвищити стійкість суспільства перед обличчям серйозних криз та надати допомогу національним державам в їхніх зусиллях подолати природні або антропогенні катастрофи безпрецедентного масштабу.

Механізм цивільного захисту Союзу, має на меті подальше зміцнення співпраці між ЄС та державами-членами та сприяння координації у сфері цивільного захисту щодо запобігання, готовності та реагування на природні та техногенні катастрофи. Він зосереджений на можливостях прямого реагування на кризу з метою надання допомоги в надзвичайно складних ситуаціях, коли існуючі механізми на національному рівні не в змозі забезпечити ефективну відповідь на різні види катастроф. Фахівці також акцентують увагу на «потрійному зв'язку» між гуманітарною допомогою, розбудовою миру та розвитком, який став критично важливим компонентом міжнародних зусиль [1].

Історія створення Механізму цивільного захисту ЄС веде відлік з 1985 р., коли у структурі Генерального директорату з навколишнього середовища Європейської Комісії було створено підрозділ цивільного захисту. Через два роки у 1987 р. з метою кращої співпраці та координації була створена Постійна мережа (PNNC) у складі національних експертів, мета якої була визначена як збір інформації та допомога у швидкій активації Механізму цивільного захисту. Це була одна з перших транс урядових мереж у сфері безпеки в рамках європейської інтеграції. До 1990-х років було запроваджено кілька форм міжурядової співпраці, більшість з яких були зосереджені на обміні інформацією та даними та на ініціативах щодо посилення співпраці всередині Співтовариства у випадку природних або техногенних катастроф. Однак у 1996 р. Велика Британія та

Нідерланди проголосували проти ухвалення Програми дій у сфері цивільного захисту, оскільки були стурбовані тим, що ЄС вторгається без потреби у сферу формування внутрішньої політики і тим самим порушує принцип субсидіарності [2].

Згода була досягнута в 1997 р, коли було засновано Програму дій Співтовариства (САР) у сфері цивільного захисту [3]. Протистояння Британії та Голландії було подолано лише тоді, коли були зроблені чіткі заяви про те, що САР буде розвиватися відповідно до принципу субсидіарності та лише щодо підтримки та доповнення національних зусиль. Таким чином зусилля з модернізації цивільного захисту стикнулися зі значними політичними викликами, незважаючи на те, що представлялися як гуманітарний та аполітичний процес. Перша САР діяла з 1998 по 1999 рік; друга була активована у 2000 р. та діяла до 2004 р. Обидві програми включали проекти, спрямовані на підтримку громадян, механізми захисту держав-членів та обмін інформацією між державами.

Каталізатором розширення співпраці були зруйнівні землетруси у Греції та Туреччині у 1999 р., забруднення Дунаю у 2000 р. та терористичні атаки в США в 2001 р. Ці природні та антропогенні лиха викликали додаткові занепокоєння щодо спроможності національних систем поодиночі справлятися з такими кризами. У результаті Європейська рада наголосила на необхідності посилення співробітництва у сфері цивільного захисту та запропонувала Раді та Комісії підготувати цільовий план співпраці. У

жовтні 2001 р. Механізм цивільного захисту Співтовариства було запроваджено. Згідно з Рішенням Ради 2001/792/ЕС [4], держави-члени повинні завчасно визначити групи втручання, які можуть бути готові для розгортання протягом 12 годин після надходження запиту про допомогу у випадку масштабної надзвичайної ситуації, що сталася в іншій державі-члені або в третіх країнах. Прагнучи розробити ефективну відповідь на втручання, Комісія створила Моніторингово-інформаційний центр (МІЦ) для прийому запитів на допомогу та Загальну систему зв'язку та інформації в надзвичайних ситуаціях (SECIS). Наднаціональні структури Комісії були відповідальними за мобілізацію груп експертів для оцінки ситуації на місцях і, разом з національними органами влади, за координацію роботи груп допомоги в осередку катастрофи. Комісія запустила навчальні програми для покращення сумісності та координації цивільного захисту держав-учасниць.

Смертоносний землетрус і цунамі в Індійському океані в 2004 році дали зрозуміти, що для протидії тяжким наслідкам таких екстремальних ситуацій необхідний ще більш надійний механізм цивільного захисту. Установам Європейського Союзу в травні 2006 р. був представлений звіт Барньє, двома ключовими елементами якого було створення оперативного центру для планування та підготовки до надзвичайних ситуацій, а також Ради цивільної безпеки для планування та ефективної координації зусиль. У доповіді Барньє був використаний децентралізований підхід і

підкреслено, що країни-члени збережуть контроль над своїми внесками у вигляді спеціалізованого обладнання та персоналу, поки вони не знадобляться для вирішення кризових ситуацій [5]. Однак деякі матеріали, необхідні для задоволення нагальних гуманітарних потреб, наприклад, польові госпіталі, медикаменти та комплекти для очищення води, можуть зберігатися в стратегічних місцях по всьому світу та готові до швидкого транспортування в кризові зони.

Підписання Лісабонського договору дало новий поштовх співпраці у сфері цивільного захисту. Зокрема, юридичне зобов'язання надавати допомогу державам-членам, які постраждали від катастроф, створило нове інституційне та політичне середовище, сприятливе для досягнення більш тісної взаємодії. Створення Європейської служби зовнішніх дій (EEAS) у поєднанні з постійно зростаючою міжнародною роллю Союзу стимулювало синергію цивільного захисту з посиленням глобального впливу Союзу.

З огляду на всі вищезазначені причини було підготовлено документ із суттєвими нововведеннями у 2008р. [6], який закликав до більш інтегрованої та узгодженої координації та посилення ролі Центру моніторингу та інформації, який мав бути перетворений на Оперативний центр ЄС - добровільне об'єднання ключових модулів цивільного захисту, які можуть бути розгорнуті в будь-який час.

Ще раз було підкреслено національну власність на активи та їх добровільне об'єднання.

У грудні 2011 року Комісія випустила офіційну пропозицію щодо Рішення щодо механізму цивільного захисту Союзу (UCPM), яке супроводжуватиметься значним збільшенням бюджету, виділеного на цивільний захист як усередині ЄС, так і за його межами. Запроваджений у 2013 р. механізм розширив сферу дії ЄС, оскільки його можна було активувати у разі будь-якої серйозної катастрофи, яка загрожує людям, навколишньому середовищу чи культурній спадщині [7].

Нові кризи поставили під сумнів достатність UCPM як механізму для ротидії постійно зростаючим потребам цивільного захисту ЄС. Кілька держав-членів постраждали від кількох одночасних криз, які завадили їм внести свій національний внесок активів у загальний добровільний пул.

З метою посилення готовності та потенціалу реагування ЄС було ініційовано розвиток можливостей ЄС в цій сфері - так званий rescEU. Наразі rescEU охоплює такі сфери, як лісові пожежі, екстрена медицина, CBRNE (Collective protection against Nuclear, Biological and Chemical agents), транспорт і логістика, енергопостачання та укриття. Цей пул включає в себе протипожежні літаки, гелікоптер і літаки для медичної евакуації держав-членів, а також запаси медичного обладнання та польові госпіталі, які можуть реагувати на надзвичайні ситуації (хімічні, біологічні, радіологічні та ядерні інциденти).

Пріоритетами rescEU є такі: Забезпечити високий рівень захисту від катастроф шляхом запобігання або зменшення їх можливих наслідків та

покращення співпраці між цивільним захистом та іншими відповідними службами; Поліпшити готовність на рівні держав-членів і ЄС до боротьби зі стихійними лихами; Сприяти впровадженню швидкого та ефективного реагування, коли катастрофа сталася або є неминучою, у тому числі шляхом вжиття заходів для пом'якшення безпосередніх наслідків катастрофи; Посилити обізнаність громадян щодо готовності до катастроф; Забезпечити доступність наукових знань про катастрофи; Активізувати співпрацю та координацію діяльності на транскордонному рівні між державами-членами, які зазнають подібних типів катастроф; Немає жодних сумнівів, що створення Механізму цивільного захисту та оновлення RescEU є значними кроками вперед, особливо актуальними з огляду на масштаб проблеми.

Джерела:

1. Pauline Veron Volker Hauck Connecting the pieces of the puzzle: the eu's implementation of the humanitarian-development-peace nexus URL: <https://ecdpm.org/application/files/8816/5546/8571/Connecting-Pieces-Puzzle>
2. Ferreira Nunes Isabel Comprehensive Approach in Crisis Management: A Literature Review. The EU Comprehensive Approach: Concepts and Practices URL: <https://www.idn.gov.pt/pt/publicacoes/nacao/Documents/NeD144/NeD144>.
3. Community action programme in the field of civil protection URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM:l28047>
4. 2001/792/EC, Euratom: Council Decision of 23 October 2001 establishing a Community mechanism to

facilitate reinforced cooperation in civil protection assistance interventions URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>

5. Barnier, M. For a European civil protection force: europe aid : Brussels, May 2006. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv

6. Council Conclusions of 27 November 2008 on European disaster management training arrangements. PRESS RELEASE 2908th meeting of the Council Justice and Home Affairs <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/>

7. Decision No 1313/2013/EU of 17.12. 2013 on a Union Civil Protection Mechanism Text with EEA relevance <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2013/1313/oj>

Ключові слова: ЄС, цивільний захист, rescEU.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА» Сурілова Олена Олексіївна.

БУРДЮЖА О.М.

Механізми цивільного захисту ЄС: історія становлення та розвитку.....332

Секція № 5

Захист прав найбільш вразливих груп населення

ДРАКОХРУСТ Т.В., КАМІНСЬКА К.

Захист прав вразливих категорій населення в умовах збройного конфлікту: виклики, стратегії перспективи..... 340

СЕМЕНОВА М.В., БЕЖАНОВА А.В.

Деякі аспекти розгляду спорів щодо захисту прав і свобод дітей під час дії в Україні воєнного стану345

КОНОНЕЦЬ О.М., РАШКІВСЬКА М. В.

Захист прав жінок в період збройних конфліктів.....353

БОЛЬШАКОВА О.В.

Зміни умов охорони праці жінок в умовах збройного конфлікту згідно діючого законодавства України359

ІВАНОВА Н.Г., СКАКУН В.О.

Порушення прав дитини під час збройних конфліктів (за матеріалами французького часопису Le nouvel observateur) 366

ФЕДОРОВА Т.С., КАРДЬЄВА О.В.

Роль миротворчих сил ООН у захисті прав дітей під час збройних конфліктів371

ФЕДОРОВА Т.С., ФІЛЕВСЬКА Є.

Захист прав жінок під час воєнних дій 375

ФЕДОРОВА Т.С., ЛИНЮК А.І.

Міжнародний досвід щодо доступу до правосуддя для людей із інвалідністю: бар'єри та шляхи їх подолання 380

TAYLOR A.V.

Overview of the mechanisms for protecting women's rights in Qatar 386

ДИМОВ К.Б.

Міжнародно-правові виклики стосовно надання гуманітарної допомоги біженцям та вимушеним переселенцям під час збройних конфліктів 392

ІВАХНЕНКО Є.О.

До дискусії про особливості захисту прав жінок в умовах збройних конфліктів крізь призму міжнародного права 399

БОНДАРЮК О.О.

Міжнародне викрадення дитини одним з батьків в умовах війни405